

Interes ubezpieczeniowy. Aspekty prawne.

Szymon Byczko

Nowelizacja Kodeksu cywilnego z 10 sierpnia 2007 r. przywróciła polskiemu prawu cywilnemu kategorię interesu ubezpieczeniowego. Pojęcie to zawsze było uważane za fundamentalne na gruncie ubezpieczeń gospodarczych, a jego zasadnicza rola dla tej grupy ubezpieczeń pozostawała niekwestionowana w okresie międzywojennym. Od wielu lat postulowano wprowadzenie konstrukcji interesu do regulacji dotyczącej umowy ubezpieczenia, zwracając uwagę na ułomność istniejących rozwiązań i ich nieprzydatność dla nowoczesnego rynku ubezpieczeniowego. Zmiana treści art. 821 k.c. nie miała w związku z tym znaczenia tylko redakcyjnego, lecz posiadała charakter fundamentalny, prowadząc do nowego podejścia co do zasadniczej kwestii na gruncie ubezpieczeń, jaką jest przedmiot ubezpieczenia. W tym sensie wspomniana nowelizacja może śmiało być określona jako rewolucja na gruncie prawa ubezpieczeń gospodarczych. Rewolucja ta ma o tyle szczególny charakter, że nadaje polskim rozwiązaniom prawnym, dotyczącym umowy ubezpieczenia, standard obowiązujący we wszystkich nowoczesnych porządkach prawnych. Gruntowna zmiana podejścia ustawodawcy do określenia przedmiotu umowy ubezpieczenia jest wystarczającym pretekstem do podjęcia badań nad pojęciem interesu ubezpieczeniowego, stanowiącego obecnie legislacyjny fundament ubezpieczeń majątkowych. Praca niniejsza ma na celu przedstawienie pojęcia interesu ubezpieczeniowego jako centralnego pojęcia stosunku prawnego ubezpieczenia. Jej celem jest wykazanie, że interes ubezpieczeniowy jest wspólnym i koniecznym elementem wszystkich ubezpieczeń gospodarczych. Celem pracy jest nie tylko prezentacja teoretycznej konstrukcji interesu, lecz przede wszystkim powiązanie jej z praktycznym funkcjonowaniem złożonego narzędzia zarządzania ryzykiem, jakim jest stosunek prawny ubezpieczenia.

Spis treści:

Wykaz ważniejszych skrótów

Wprowadzenie

Rozdział 1. Geneza pojęcia interesu ubezpieczeniowego i jego kształtowanie w rozwoju umowy ubezpieczenia

1.1. Interes ubezpieczeniowy w systemach prawnych common law

1.1.1. Przyczyny powstania i rozwój pojęcia interesu ubezpieczeniowego w prawie angielskim

1.1.1.1. Początkowy okres kształtowania się pojęcia interesu ubezpieczeniowego w Anglii

1.1.1.2. Ukształtowanie obecnego pojęcia interesu w prawie angielskim

1.1.2. Losy pojęcia interesu ubezpieczeniowego w porządkach prawnych wywodzących się z prawa angielskiego, na przykładzie USA, Kanady i Australii

1.1.2.1. Prawo amerykańskie

1.1.2.2. Prawo kanadyjskie

1.1.2.3. Prawo australijskie

1.1.3. Wyjątki od ogólnych zasad dotyczących interesu ubezpieczeniowego w prawie angielskim

1.1.3.1. Wyjątki dotyczące ryzyk złożonych

1.1.3.2. Wyjątki związane z kreowaniem umów niezależnych od interesu ubezpieczeniowego

1.1.3.3. Konsekwencje przelewu praw z umowy ubezpieczenia

- 1.1.4. Obecne kierunki dyskusji o interesie ubezpieczeniowym w Anglii
 - 1.1.4.1. Przyczyny podjęcia dyskusji nad konstrukcją interesu w prawie angielskim
 - 1.1.4.2. Pogląd negujący konieczność istnienia odrębnej kategorii interesu ubezpieczeniowego
 - 1.1.4.3. Pogląd o konieczności liberalnego traktowania pojęcia interesu ubezpieczeniowego
- 1.2. Interes ubezpieczeniowy w systemach prawa stanowionego
 - 1.2.1. Interes ubezpieczeniowy w prawie niemieckim
 - 1.2.2. Interes ubezpieczeniowy w prawie francuskim
 - 1.2.3. Interes ubezpieczeniowy w innych porządkach prawnych
 - 1.2.3.1. Prawo szwajcarskie
 - 1.2.3.2. Prawo włoskie
- 1.3. Ewolucja pojęcia interesu ubezpieczeniowego w prawie polskim
 - 1.3.1. Okres międzywojenny
 - 1.3.2. Skutki wprowadzenia teorii mienia jako przedmiotu ubezpieczenia do ustawodawstwa polskiego
 - 1.3.3. Powrót teorii interesu w doktrynie i orzecznictwie w Polsce
 - 1.3.4. Nowelizacja Kodeksu cywilnego i aktualny zakres pojęcia w prawie polskim

Rozdział 2. Interes ubezpieczeniowy jako przedmiot ubezpieczenia

- 2.1. Pojęcie przedmiotu umowy ubezpieczenia
- 2.2. Przedmiot umowy a przedmiot ochrony ubezpieczeniowej oraz przedmiot ubezpieczenia
- 2.3. Pojęcie interesu a causa umowy ubezpieczenia
- 2.4. Rodzaje interesów ubezpieczeniowych
- 2.5. Interes ubezpieczeniowy a podmiot stosunku ubezpieczenia
 - 2.5.1. Interes ubezpieczeniowy a pozycja ubezpieczającego
 - 2.5.2. Ubezpieczony a interes ubezpieczeniowy
 - 2.5.3. Uprawniony do odbioru świadczenia pieniężnego jako podmiot posiadający interes ubezpieczeniowy

Rozdział 3. Funkcje interesu ubezpieczeniowego

- 3.1. Interes ubezpieczeniowy jako przesłanka zawarcia umowy ubezpieczenia
 - 3.1.1. Określenie momentu, w którym wymagane jest istnienie interesu ubezpieczeniowego
 - 3.1.2. Przeniesienie interesu ubezpieczeniowego na inny podmiot po zawarciu umowy
 - 3.1.3. Skutki odpadnięcia interesu ubezpieczeniowego po zawarciu umowy
- 3.2. Interes ubezpieczeniowy jako instrument odróżniający umowę ubezpieczenia od umów czysto losowych
- 3.3. Interes ubezpieczeniowy jako granica odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń
 - 3.3.1. Interes ubezpieczeniowy jako przesłanka spełnienia świadczenia pieniężnego przez ubezpieczyciela
 - 3.3.2. Interes ubezpieczeniowy a zasada odszkodowania
 - 3.3.3. Interes ubezpieczeniowy a suma ubezpieczenia i wartość ubezpieczeniowa
 - 3.3.4. Wpływ zmian wartości interesu ubezpieczeniowego na wysokość świadczenia zakładu ubezpieczeń

3.3.5. Dopuszczalność zawierania umów, w których świadczenie pieniężne zakładu ubezpieczeń przewyższa wartość interesu ubezpieczeniowego

3.4. Interes ubezpieczeniowy jako instrument pozwalający na zawarcie umów ubezpieczenia dotyczących jednego składnika majątkowego przez wiele osób

Rozdział 4. Umowa ubezpieczenia jako narzędzie ochrony interesu ubezpieczeniowego

4.1. Pojęcie umowy ubezpieczenia

4.2. Pojęcie ryzyka w ubezpieczeniach

4.2.1. Ryzyko w znaczeniu potocznym

4.2.2. Ryzyko ubezpieczeniowe

4.3. Umowa ubezpieczenia jako narzędzie ochrony przed ryzykiem

4.4. Podmioty zagrożone ryzykiem w stosunku prawnym ubezpieczenia

4.4.1. Ubezpieczający

4.4.2. Ubezpieczony

4.4.3. Uprawniony do otrzymania świadczenia pieniężnego (uposażony)

4.4.4. Poszkodowany w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej

4.4.5. Ubezpieczyciel, jako przejmujący ryzyko ubezpieczeniowe

4.5. Obiekt, przeciwko któremu skierowane jest ryzyko ubezpieczeniowe

4.6. Pojęcie interesu ubezpieczeniowego na tle konstrukcji interesu w prawie cywilnym

4.6.1. Ogólne uwagi dotyczące pojęcia interesu w prawie cywilnym

4.6.2. Ubezpieczenia w kontekście mechanizmów ochrony praw podmiotowych w prawie cywilnym

4.6.3. Interes ubezpieczeniowy jako przedmiot ochrony ubezpieczeniowej

Rozdział 5. Interes ubezpieczeniowy w poszczególnych rodzajach ubezpieczeń

5.1. Wspólność pojęcia interesu ubezpieczeniowego dla wszystkich kategorii ubezpieczeń gospodarczych

5.1.1. Wspólna funkcja interesu dla wszystkich rodzajów ubezpieczeń

5.1.2. Różnorodny charakter interesu w zależności od ryzyka i przedmiotu ochrony ubezpieczeniowej

5.2. Interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniach majątkowych

5.2.1. Interes ubezpieczeniowy w umowie ubezpieczenia aktywów

5.2.1.1. Interes ubezpieczeniowy wynikający z prawa własności

5.2.1.2. Interes ubezpieczeniowy wynikający z innych niż własność praw majątkowych

5.2.1.3. Interes ubezpieczeniowy wynikający z posiadania

5.2.1.4. Interes ubezpieczeniowy wynikający z innych stanów faktycznych niż posiadanie

5.2.2. Interes ubezpieczeniowy w umowie ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej

5.2.2.1. Zakres swobody w kreowaniu interesu ubezpieczeniowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej

5.3. Interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniach osobowych

5.3.1. Uwagi wprowadzające

5.3.2. Geneza interesu ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach osobowych

5.3.3. Stan prawny i poglądy doktryny co do pojęcia interesu ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach osobowych w prawie polskim

5.3.4. Możliwość ustalenia pieniężnej wartości interesu ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach osobowych

5.3.5. Problem zgody ubezpieczonego na zawarcie umowy jako substytutu interesu w ubezpieczeniu osobowym

5.3.6. Zgoda ubezpieczającego traktowana jako przesłanka istnienia interesu ubezpieczeniowego

5.3.7. Problem interesu ubezpieczeniowego w ubezpieczeniu a życie na rzecz osoby trzeciej

5.3.8. Moment właściwy dla ustalenia interesu ubezpieczeniowego w ubezpieczeniach osobowych

5.3.10. Interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniu życia

5.3.10.1. Ubezpieczenie życia własnego

5.3.10.2. Ubezpieczenie życia osób bliskich

5.3.10.3. Ubezpieczenie życia osób trzecich

5.3.10.4. Interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniu cudzego życia a interes w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej

5.3.11. Interes ubezpieczeniowy w innych ubezpieczeniach osobowych

5.3.11.1. Ubezpieczenia na dożycie

5.3.11.2. Ubezpieczenie posagowe, ubezpieczenia na wypadek urodzenia się dziecka

5.3.11.3. Ubezpieczenia NNW

5.6. Kwestia ubezpieczeń hybrydowych

5.7. Interes ubezpieczeniowy w umowie reasekuracji

Zakończenie

Bibliografia